

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

No2

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2026

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 2026-yil, fevral.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukurimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirathbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhriddinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoirazimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

TIJORAT BANKLARINING INVESTITSIYA LOYIHALARINI KREDITLASH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	40
Faxriddinov Temur Faxriddin o'g'li	
TEMIR YO'L YO'LLARINI TA'MIRLASH KORXONALARINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH OMILLARI.....	46
Allabergenov Sherzod Maksudbayevich	
BANKLARNI TRANSFORMATSIYALASH JARAYONIDA INVESTITSION KREDITLASHNING XORIJ TAJRIBASI.....	51
Tuxsanov Eldor Dilmurod o'g'li	
O'ZBEKISTONDA BUDJET OCHIQLIGINI TA'MINLASH BO'YICHA QONUNCHILIK BAZASINING EVOLYUTSIYASI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI.....	55
Mamanov Alisher Umbarovich	
ENERGETIKA TARMOG'I KORXONALARIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH YO'LLARI.....	60
Xamdamova Gavxar Absamatovna	
SMART UNIVERSITET MODELINING XALQARO TAJRIBASI VA UNI YANGI O'ZBEKISTON TA'LIM TIZIMIGA MOSLASHTIRISH MASALALARI.....	65
Saloxiddinova Sitora Baxodir qizi	
IJTIMOIIY OBYEKTlarda QURILISH XIZMATLARINI MOLiyALASHTIRISHNING NAZARIY – ASOSIY TAMOIYILLARI.....	68
Gapparov Azim Qayumovich	
QURILISH MATERIALLARI SANOATI KORXONALARINING ISHLAB CHIQRISH FAOLIYATIGA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANI JORIY ETISH ORQALI RAQOBATBARDOSHLIKNI TA'MINLASH.....	72
Zaripov Shoxboz Alijon o'g'li	
O'ZBEKISTONDA MASOFAVIY BANK XIZMATLARINING IQTISODIY VA IJTIMOIIY BARQARORLIKKA TA'SIRI.....	75
Kolmatova Asila Menglimurod qizi	
РОЛЬ GREEN BONDS В МЕЖДУНАРОДНОЙ ФИНАНСОВОЙ СТРАТЕГИИ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ.....	81
Н.Т. Бекназарова	
BARQAROR RIVOJLANISH SHAROITIDA EKOLOGIK BOSHQARUV VA AUDIT.....	86
Shaymatova Nargiza Ashurovna	
NORASMIY IQTISODIYOTNING MAVJUDLIGINING NAZARIY MASALALARI VA UNI ANIQLASHNING USLUBIY YONDASHUVLARI.....	93
Alimardonov G'ayratjon Nuraliyevich	
DIGITAL TWIN-BASED DECISION SUPPORT FOR COST OPTIMIZATION AND RISK MANAGEMENT IN INFRASTRUCTURE SYSTEMS.....	99
Nelyufar Umarovna Dadabayeva	
PAXTA BO'LAKCHASINING OG'MA TO'RLI YUZA SIRTI BO'YLAB HAVO OQIMI TA'SIRIDAGI HARAkatINING MATEMATIK MODELI.....	108
Karimov Abdusamat	
АДАПТИВНОСТЬ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ К ВНЕШНИМ РИСКАМ И ГЕОЭКОНОМИЧЕСКИМ ТЕНДЕНЦИЯМ.....	115
Бабаджанов Шухрат Атахмович	
“TIBBIYOT BOZORINING UZLUKSIZ RIVOJLANISHI UCHUN MEKANIZMLARNI TAKOMILLASHTIRISH YONDASHUVLARI”.....	120
Abdumalikov Shoxjahon Jaloliddin o'g'li	
KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNING MEHNAT BOZORI RIVOJLANISHIDAGI ROLI VA BANDLIKKA TA'SIRI.....	124
Egamberdiyev Abdujabbor Xusanovich	

XORAZM VILOYATIDA ETNOGRAFIK TURIZMNI BARQAROR RIVOJLANTIRISH MEXANIZMINING AHAMIYATI	129
Ro'zimatova Shaxlo Baltaboy qizi	
THE FEAR OF MISSING OUT (FOMO) EFFECT IN ADVERTISING AND ITS NEUROPSYCHOLOGICAL IMPACT ON IMPULSE BUYING	134
Negmatov Nodir Nozimovich	
O'ZBEKISTONDA TRANSPORT XIZMATINI TASHKIL ETISHNING ASOSIY IQTISODIY KO'RSATKICHLARI VA TENDENSIYALARI TAHLILI.....	139
Aytiyeva Sevara	
TO'QIMACHILIK SANOATIDA INVESTITSION LOYIHALARNI BOSHQARISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR.....	144
Qurbonov Jasurbek Pozilovich	
YASHIL IQTISODIYOTNING MOHIYATI VA O'ZBEKISTON UCHUN AHAMIYATI.....	149
Abdullayeva Matluba Nematovna, Nuriddinov Kamoliddin Faxriddin o'g'li	
XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA KICHIK KORXONALAR RAQOBATBARDOSHLIGIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI.....	155
Axmedov Sanjar Temur o'g'li	
POPULATION IMPACT ON CONSUMER CULTURE AND NATIONAL ECONOMIC GROWTH.....	160
Rustamov Sherov Oblokulovich	
AVTOTRANSPORT KORXONALARINING IQTISODIY KO'RSATKICHLARI TAHLILI VA ULARNI YAXSHILASHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR.....	164
Laylo Akbarova, Komolov Adxam Dilshod o'g'li	
MODELING THE DIFFUSION OF DIGITAL BANKING ADOPTION IN UZBEKISTAN: EVIDENCE FROM TBC BANK USING THE BASS DIFFUSION MODEL AND A HYBRID REGRESSION APPROACH	169
Feruza Nabieva	
YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA EKOLOGIK XARAJATLARNI BUXGALTERIYA HISOBIDA AKS ETTIRISH VA BAHOLASH	176
Rabbimov Elbek Abdulloyevich, G'afforov Ilhom Ilyosjonovich, Ergashev Olloyor Furqat o'g'li	
O'ZBEKISTONNING YANGI BOZORLARGA CHIQUISHIDA FAOL MARKETING VOSITALARIDAN FOYDALANISHNING INTEGRALLASHGAN MODELI.....	183
Baqoyev Sunnatillo Burxon o'g'li	
O'ZBEKISTONDA TADBIRKORLIK FAOLIYATIGA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISHNING ILMIY-KONSEPTUAL ASOSLANISHI.....	188
Salaydinov Shodiyor Nizom o'g'li	
TIJORAT BANKLARIDA KREDIT PORTFELI SIFATINI OSHIRISH VA KREDIT RISKINI BOSHQARISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	194
Turg'unov Nodirbek Muminjanovich	
SANOAT KORXONALARI TUZILMASINI TAKOMILLASHTIRISH MEXANIZMI	198
Jabborov Elbek Erkin o'g'li	
SOLIQ STAVKALARINI TABAQALASHTIRISHNING TADBIRKORLIK FAOLIYATINI RIVOJLANISHGA TA'SIRI.....	202
Abduraimova Nigora Abdugapparovna	
MINTAQALAR IQTISODIY RIVOJLANISHIDAGI TAFOVUTLARNI KAMAYTIRISHNI TA'MINLASHDAGI XORIJ MAMLAKATLAR TAJRIBASI.....	208
Egamov Temur Muzaffarovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA SANOAT KORXONALARIDA INNOVATSION FAOLIYATNI MOLYAVIY RAG'BATLANTIRISH IMKONIYATLARI.....	213
Baxriddinov Nodirbek Zamirdinovich	
MINTAQA IQTISODIYOTINI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA XIZMATLAR SOHASINING O'RNI VA OBYEKTIV ZARURLIGI.....	217
Achilova Firuza Kurbanovna	
INVESTITSIYALARNI JALB ETISH ORQALI MAXSUS IQTISODIY ZONALARNING SAMARADORLIGINI OSHIRISH.....	222
Ergashev Olim	

KICHIK BIZNES INNOVATSION FAOLIYATINING RIVOJLANISHIDAGI ASOSIY TENDENSIYALAR	227
Amirov Zubaydulla Toir o'g'li	
KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHDA YOSHLAR TADBIRKORLIGINING O'RNI VA AHAMIYATI	233
Isakjanova Saboxat Muhamedovna	
KORPORATIV BOSHQARUV TIZIMIDA AKSIYADORLAR HUQUQLARINI HIMOYA QILISH MEXANIZMLARINI XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH	238
Xakimov Uchkun Xamitovich	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA MILLIY MAKROIQTISODIY SIYOSATNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	242
Mardanova Ra'no Isakovna	
XUSUSIY VA DAVLAT SHIFOXONALARI UCHUN RAQAMLI MARKETING STRATEGIYALARINI QIYOSIY TAHLIL	246
Yakubov Temur G'anibekovich	
RAQAMLI SOG'LIQNI SAQLASH TIZIMIDA RESURS SAMARADORLIGI VA IQTISODIY NATIJADORLIK MODEL	250
Ziyodullayev Qahramon	
"MILLIY TURIZM SITUATSION-MONITORING MARKAZI" VA "YASHIL TUROPERATORLAR" FAOLIYATINI SHAKLLANTIRISH ISTIQBOLLARI	254
Toshev Akmal Salimovich	
RISK-MENEJMENT VA MOLIVAVIY BARQARORLIK O'ZARO BOG'LIQLIGINING KONSEPTUAL MODELINI SHAKLLANTIRISH TAMOIYILLARI	261
Madaminov Bekzod Allayarovich	
O'ZBEKISTONDA YASHIRIN IQTISODIYOT: BAHOLASH METODOLOGIYASI, DINAMIKASI VA QISQARTIRISH ISTIQBOLLARI (1996 – 2026-YILLAR TAHLILI)	266
Djumanova Rano Fayzullayevna	
OLIY TA'LIM SIFATINI BAHOLASHDA MAJMUALI DIAGNOSTIK MODELNING AMAL QILISH XUSUSIYATLARI	272
Xo'jaxonov Ma'rufxon Xamidxonovich	
TIJORAT BANKLARI FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISHNING XORIJ TAJRIBASI	278
Vafiyev Raxim Xalimjonovich	

TIJORAT BANKLARI FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISHNING XORIJ TAJRIBASI

Vafiyev Raxim Xalimjonovich

Asakabank AJ Bosh mutaxassisi

Annotatsiya. Mazkur maqolada tijorat banklari faoliyatini takomillashtirishda rivojlangan xorijiy davlatlar tajribasi tizimli ravishda tahlil qilinadi. Xususan, bank boshqaruvi, risklarni boshqarish, raqamli bank xizmatlarini joriy etish, mijozlarga yo'naltirilgan xizmat modeli hamda moliyaviy barqarorlikni ta'minlashga qaratilgan institutsional yondashuvlar o'rganilgan. Shuningdek, AQSh bank tizimida qo'llanilayotgan ilg'or amaliyotlarning iqtisodiy samaradorligi baholanadi va ularni milliy bank tizimiga moslashtirish imkoniyatlari asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: tijorat banklari, bank faoliyati, xorijiy tajriba, bank tizimi, moliyaviy barqarorlik, risklarni boshqarish, raqamli bank xizmatlari, bank boshqaruvi, institutsional islohotlar.

Abstract. This article provides a systematic analysis of the experience of developed foreign countries in improving the activities of commercial banks. In particular, issues related to bank governance, risk management, the implementation of digital banking services, customer-oriented service models, and institutional approaches aimed at ensuring financial stability are examined. Additionally, the economic effectiveness of advanced practices applied in the United States banking system is assessed, and the possibilities of adapting them to national banking conditions are substantiated.

Key words: commercial banks, banking activity, foreign experience, banking system, financial stability, risk management, digital banking services, bank governance, institutional reforms.

Аннотация. В статье проводится системный анализ опыта развитых зарубежных стран в сфере совершенствования деятельности коммерческих банков. В частности, исследуются вопросы банковского управления, управления рисками, внедрения цифровых банковских услуг, клиентоориентированных моделей обслуживания, а также институциональные подходы, направленные на обеспечение финансовой устойчивости. Кроме того, оценивается экономическая эффективность передовых практик, применяемых в банковской системе США, и обосновываются возможности их адаптации к национальным условиям.

Ключевые слова: коммерческие банки, банковская деятельность, зарубежный опыт, банковская система, финансовая устойчивость, управление рисками, цифровые банковские услуги, банковское управление, институциональные реформы.

KIRISH

Tijorat banklari milliy iqtisodiyotda moliyaviy vositachilik funksiyasini amalga oshiruvchi asosiy institutsional subyektlardan biri hisoblanadi. Ularning barqaror va samarali faoliyati iqtisodiy o'sish sur'atlarini ta'minlash, investitsion jarayonlarni qo'llab-quvvatlash hamda moliya bozorlarining uzluksiz ishlashida muhim o'rin tutadi. Banklar orqali jamg'arma mablag'larining iqtisodiyot tarmoqlariga yo'naltirilishi, to'lov tizimlarining barqaror faoliyati hamda moliyaviy resurslardan oqilona foydalanish ta'minlanadi. Shu bois tijorat banklari faoliyatini takomillashtirish masalasi doimiy ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etadi.

Rivojlangan xorijiy davlatlar bank tizimida bank boshqaruvi sifatini oshirish, risklarni boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish, raqamli bank xizmatlarini keng joriy etish hamda mijozlarga yo'naltirilgan xizmatlar modelini shakllantirish ustuvor yo'nalishlardan biri sifatida qaralmoqda. Mazkur yo'nalishlarda qo'llanilayotgan institutsional yondashuvlar banklarning moliyaviy barqarorligini mustahkamlash, operatsion samaradorligini oshirish va raqobatbardoshligini ta'minlashga xizmat qilmoqda.

Xorijiy bank amaliyotida shakllangan ilg'or tajribalarni, xususan AQSh bank tizimida qo'llanilayotgan mexanizmlarni tahlil qilish tijorat banklari faoliyatini yanada rivojlantirish uchun muhim nazariy va amaliy asos bo'lib xizmat qiladi. Ushbu tajribalar bank boshqaruvi tizimini takomillashtirish, risklarni samarali boshqarish va moliyaviy barqarorlikni mustahkamlashga qaratilgan samarali instrumentlarni aniqlash imkonini beradi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

F. Mishkin o'z ilmiy tadqiqotlarida tijorat banklari faoliyatini takomillashtirish jarayoni, avvalo, bank boshqaruvi sifati hamda risklarni boshqarish mexanizmlarining samaradorligiga bog'liq ekanligini ta'kidlaydi. Uning fikricha, AQSh bank tizimida prudensial nazorat, kapital yetariligi talablari va risklarni kompleks baholash tizimlarining izchil joriy etilishi banklar moliyaviy barqarorligini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi [1].

J. E. Stiglitz o'z asarlarida tijorat banklari faoliyatining samaradorligi institutsional muhit, davlat nazorati mexanizmlari va moliyaviy shaffoflik darajasi bilan chambarchas bog'liqligini qayd etadi. U rivojlangan mamlakatlarda bank tizimi ustidan samarali nazorat mexanizmlarining mavjudligi moliyaviy beqarorlik xavfini kamaytirish hamda moliyaviy tizimning ishonchliligini oshirishga xizmat qilishini asoslab beradi [2].

D. W. Diamond va P. H. Dybvig bank faoliyatini takomillashtirish masalasini likvidlikni boshqarish hamda omonatchilar ishonchini mustahkamlash bilan bog'laydi. Ularning nazariyasiga ko'ra, rivojlangan bank tizimlarida depozitlarni sug'urtalash va likvidlikni qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining institutsional asosda joriy etilishi tijorat banklari barqarorligini ta'minlovchi muhim omillardan biridir [3].

G. Tett bank boshqaruvi va korporativ madaniyat masalalariga alohida e'tibor qaratib, tijorat banklari faoliyatida qaror qabul qilish jarayonlarining shaffofligi hamda javobgarlik mexanizmlarining kuchaytirilishi bank tizimining uzoq muddatli barqaror rivojlanishini ta'minlashini ta'kidlaydi. Uning fikricha, mazkur yondashuv rivojlangan davlatlar bank amaliyotida keng qo'llanilmoqda va moliyaviy institutlarning institutsional mustahkamligini oshirishga xizmat qiladi [4].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

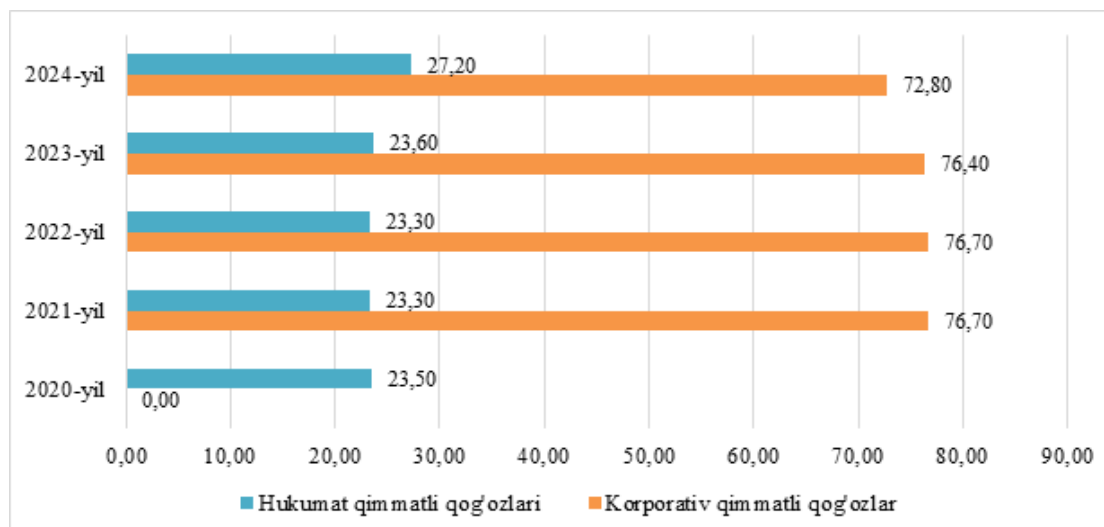
Mazkur tadqiqot tijorat banklari faoliyatini takomillashtirishning xorijiy tajribasini, xususan AQSh bank tizimi amaliyotini tizimli tahlil qilishga qaratilgan. Tadqiqot metodologiyasi nazariy va amaliy yondashuvlarning uyg'unligiga asoslanadi hamda maqolaning mazmuni va yo'nalishiga mos ravishda shakllantirilgan

TAHLIL VA NATIJALAR

AQSh bank tizimi tijorat banklari faoliyatini takomillashtirishda institutsional mustahkamlik, prudensial tartibga solish va bozor mexanizmlarining o'zaro uyg'unlashuvi bilan ajralib turadi. Mazkur tizimda banklar faoliyati samarali nazorat va monitoring mexanizmlari asosida tashkil etilgan bo'lib, moliyaviy barqarorlikni ta'minlash ustuvor yo'nalish sifatida qaraladi.

Bank tizimini tartibga solishda Federal Reserve System, Federal Deposit Insurance Corporation hamda boshqa nazorat institutlarining o'zaro muvofiqlashtirilgan faoliyati muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu institutlar tomonidan kapital yetariligi, likvidlik, risklarni boshqarish va korporativ boshqaruv standartlari ustidan muntazam nazorat amalga oshiriladi.

Natijada AQSh bank tizimida barqarorlikni ta'minlash, moliyaviy xavflarni erta aniqlash va ularni minimallashtirish mexanizmlari samarali shakllangan. Bu esa tijorat banklari faoliyatining uzoq muddatli barqarorligini ta'minlash hamda iqtisodiyotning real sektorini qo'llab-quvvatlash imkoniyatlarini kengaytiradi (1-rasm).

1-rasm. Benk of Amerika (AQSh) sqimmatli qog'ozlar portfelida korporativ qimmatli qog'ozlar [5]

1-rasmda Bank of America qimmatli qog'ozlar portfelini tarkibida korporativ qimmatli qog'ozlar ulushining dinamikasi tahlil qilingan. Ma'lumotlarga ko'ra, 2021–2023-yillarda bank portfelida korporativ qimmatli qog'ozlarning salmog'i barqaror yuqori darajada shakllanib, 76,7–76,4 foiz oralig'ida saqlanib qolgan. Bu holat bank investitsiya siyosatida daromadlilik omiliga ustuvor ahamiyat berilganini ko'rsatadi.

2024-yilda korporativ qimmatli qog'ozlar ulushining 72,8 foizgacha qisqarishi kuzatilgan bo'lsa-da, mazkur instrumentlar hanuzgacha portfelning asosiy qismini tashkil etmoqda. Ushbu o'zgarish bank tomonidan risklarni diversifikatsiya qilish va portfel barqarorligini oshirishga qaratilgan ehtiyotkor investitsiya yondashuvi kuchayganini anglatadi. Shu bilan birga, hukumat qimmatli qog'ozlari ulushining 27,2 foizgacha oshishi likvidlikni mustahkamlash hamda past riskli aktivlarga bo'lgan talabning ortganidan dalolat beradi.

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, Bank of America investitsiya portfelida korporativ qimmatli qog'ozlar ustunligi bank faoliyatida kapital bozorlaridan faol foydalanish, yuqori rentabelli instrumentlar orqali moliyaviy samaradorlikni ta'minlash strategiyasini aks ettiradi. Mazkur yondashuv AQSh tijorat banklari faoliyatini takomillashtirishda investitsiya operatsiyalarining muhim ahamiyatga ega ekanligini hamda bank daromadlarini diversifikatsiya qilishda qimmatli qog'ozlar portfelining strategik rolini namoyon etadi.

Risklarni boshqarish mexanizmlarining tahlili shuni ko'rsatadiki, AQSh banklarida kredit riskini baholash ko'p bosqichli yondashuv asosida amalga oshiriladi. Kreditlash jarayonida qarz oluvchining moliyaviy holati bilan bir qatorda tarmoq xususiyatlari, makroiqtisodiy sharoit va bozor kon'yunkturasi ham hisobga olinadi. Ushbu kompleks yondashuv muammoli kreditlar ulushini cheklash hamda kredit portfelining barqarorligini ta'minlashga xizmat qiladi.

Likvidlikni boshqarish AQSh bank tizimining muhim tarkibiy elementi hisoblanadi. Banklar qisqa va uzoq muddatli majburiyatlar o'rtasidagi mutanosiblikni ta'minlashga qaratilgan strategiyalarni qo'llaydi. Likvidlik riskini boshqarishda stress-testlar, prognoz modellar va zaxira mexanizmlaridan keng foydalanilishi banklarning to'lovga qobiliyatini barqaror saqlab turishga imkon bermoqda.

AQSh bank tizimida raqamli bank xizmatlarining rivojlanishi tijorat banklari faoliyatini takomillashtirishning muhim omillaridan biri sifatida namoyon bo'ladi. Tahlil natijalari raqamli texnologiyalar bank operatsiyalarining avtomatlashtirilishi, tranzaksiyalar tezligining oshishi va operatsion xarajatlarning qisqarishiga olib kelganini ko'rsatadi. Shu bilan birga, raqamli kanallar orqali mijozlar bilan o'zaro aloqaning kengayishi bank xizmatlarining ommabopligini oshirib, raqobat muhitini yanada kuchaytirmoqda.

Mijozlarga yo'naltirilgan xizmatlar modeli AQSh banklari faoliyatida muhim o'rin tutadi. Banklar individual moliyaviy mahsulotlar, moslashuvchan tarif siyosati hamda shaffof axborot taqdimoti orqali mijozlar ishonchini mustahkamlashga intiladi. Ushbu yondashuv depozit bazasining barqarorligini oshirish va banklar bilan mijozlar o'rtasida uzoq muddatli hamkorlikni shakllantirishga xizmat qilmoqda.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, AQSh bank tizimi, xususan Bank of America tajribasida tijorat banklari faoliyatini takomillashtirish institutsional barqarorlik, samarali bank boshqaruvi hamda rivojlangan kapital bozorlari bilan uzviy bog'liqdir. Bank investitsiya portfelida korporativ qimmatli qog'ozlar ulushining ustunligi daromadlilikni oshirish va moliyaviy resurslardan samarali foydalanishga yo'naltirilgan strategiyaning amalda qo'llanilayotganini ko'rsatadi.

Tahlil natijalari korporativ qimmatli qog'ozlar bank daromadlarini diversifikatsiya qilishda muhim moliyaviy instrument ekanini tasdiqlaydi. Shu bilan birga, hukumat qimmatli qog'ozlari ulushining ortishi banklarning risklarni muvozanatlashtirish hamda likvidlikni ta'minlashga qaratilgan ehtiyotkor investitsiya siyosatini aks ettiradi. Mazkur yondashuv bank faoliyatida moliyaviy barqarorlikni mustahkamlash va bozor o'zgarishlariga moslashuvchanlikni oshirish imkonini beradi.

AQSh tijorat banklari tajribasi shuni ko'rsatadiki, qimmatli qog'ozlar portfelini samarali boshqarish, daromadlilik va risk o'rtasida optimal muvozanatni ta'minlash hamda kapital bozori instrumentlaridan faol foydalanish tijorat banklari faoliyatini takomillashtirishning muhim yo'nalishlaridan biridir. Ushbu tajribadan foydalanish milliy bank tizimida investitsiya faoliyatini rivojlantirish, bank daromad bazasini kengaytirish va sektorning moliyaviy barqarorligini mustahkamlash uchun muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Shu asosda quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin:

- tijorat banklarida investitsiya portfelini boshqarish bo'yicha ilg'or xalqaro amaliyotlarni joriy etish va daromadlilik-risk muvozanatini tizimli ravishda monitoring qilish;
- kapital bozori instrumentlaridan foydalanish ko'lamini kengaytirish orqali bank daromadlarini diversifikatsiya qilish;
- likvidlikni boshqarish va stress-test mexanizmlarini kuchaytirish orqali moliyaviy barqarorlikni mustahkamlash;

– korporativ boshqaruv standartlarini takomillashtirish va qaror qabul qilish jarayonlarida shaffoflikni oshirish.

Mazkur yondashuvlar tijorat banklari faoliyatining barqaror va samarali rivojlanishini ta'minlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Mishkin F. S. The Economics of Money, Banking and Financial Markets. 12th ed. – Boston: Pearson Education, 2019.
2. Stiglitz J. E. Globalization and Its Discontents. – New York: W.W. Norton & Company, 2002.
3. Diamond D. W., Dybvig P. H. Bank runs, deposit insurance, and liquidity // Journal of Political Economy. – 1983. – Vol. 91. – No. 3. – P. 401–419.
4. Bank for International Settlements. Global Liquidity: Implications for Financial Stability. – Basel: BIS, 2020.
5. Federal Deposit Insurance Corporation. Quarterly Banking Profile. – Washington, D.C., 2023.
6. Bank of America. Annual Report. – Charlotte, NC, 2024.
7. Gorton G., Metrick A. Regulating the Shadow Banking System // Brookings Papers on Economic Activity. – 2010. – No. 2. – P. 261–312.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2026. № 2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>